

8 Нельсон Т. Психология преубеждений: Секреты шаблонов мышления, восприятия и поведения. 2-е междунар. изд. — СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК; М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2003. — 384 с.

9 Әмірова Б.Ә. Этностық жаңсақ нанымдар: теориясы мен практикасы. — Павлодар: ПМПИ баспасы, 2009. — 395 б.

ӘОЖ 37.15.3.001

М.М.Түсіпова

Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті (E-mail: TusupovaMM@mail.ru)

Білім берудің гуманистік парадигмасын жүзеге асырудың психологиялық аспектілері

Мақалада ҚР «Білім туралы» Заңында көрсетілген гуманистік басымдықты жүзеге асырудың психологиялық аспектілеріне тоқтала отырып, білім беру саласында қолданылған технократия және гуманизм парадигмаларына сипаттама берілді. Педагогикалық ғылымның өзекті мәселесі болып саналатын оқыту барысындағы педагогтың оқушымен субъект-субъектілі қарым-қатынас орнатудың психологиялық ерекшеліктері қарастырылды. Сонымен қатар білім берудегі тұлғаға бағдарланған гуманистік парадигманың А.Маслоудың «Гуманистік психология» теориясы бойынша берілетін өзін-өзі өзектендіру сияқты жоғары қажеттіліктерді қанағаттандыру жолдары мен өзара байланысы көрсетілген.

Кілт сөздер: парадигма, технократизм, гуманизм, мотивация, мотив, қажеттілік, технология, құзыреттілік, мониторинг.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың принциптерінің бірі ретінде білім берудің гуманистік басымдығы көрсетілген. Сондықтан бүгінгі күні еліміздің білім беру саласында оқыту үдерісін тың идеяларға негізделген жаңа мазмұнмен қамтамасыз ету міндеті тұр. Осыған байланысты қазіргі таңда еліміздің білім беру жүйесіндегі реформалар мен сындарлы саясаттар, өзгерістер мен жаңалықтар әрбір педагог қауымының ойлауына, өткені мен бүгіні, келешегі мен болашағы жайлы толғануына, жаңа идеялармен жаңа жүйелермен жұмыс жасауына негіз болары анық [1].

«Гуманизм» терминін қазақ тіліне аударғанда «ізгілікті» деген сөздің мазмұнымен тұстас келеді, олай болса, белгіленген мақсаттарды жүзеге асыру үшін гуманистік ортаны құруда, алдымен, педагог қауымының бойында ізгілікті қасиеттердің табылуы шарт. Гуманистік психология теориясының негізін салған американдық психолог А.Маслоу (1908–1970). XX ғасырдың 60-шы жылдары өзін-өзі өзектендірген, ізгілікті қасиеттерді бойына жинаған адамға тән қасиеттер деп келесілерді көрсеткен екен:

- шындықты толығымен қабылдау және оған адекватты қатынаста болу (өмір шындықтарын бұрмалаусыз қабылдау, түсіну);
- өзін және өзгелерді қабылдау (өмірде әркімнің өз орыны бар, ешкімде біреудің қалауына сәйкес болуға міндетті емес, адамды барлық болмысымен қабылдау және сыйлай білу);
- өзінің сүйікті ісімен кәсіби тұрғыда айналысу, сол іске бағдарлану;
- әлеуметтік ортадан тәуелсіз болу, өзіндік дербес пікірінің болуы;
- басқа адамдарды түсуге қабілетті, адамдарға деген кеңпейілділік;
- тәжірибесімен бөлісу, объективті баға бере білу;
- жақсылық пен жамандықтың мақсаты мен тәсілдерін ажырата білу (мақсатқа жетуде кез келген тәсіл тиімді бола бермейді);
- жүріс-тұрыстың шынайы болуы;
- әзілге бейім болу;
- өзін дамыту, қабілеті мен потенциалды мүмкіндіктерін ашып, шығармашылық жұмыста, махаббатта, өмірде өзін-өзі өзектендіру;
- жаңа мәселелерді шешуге дайын болу, өз тәжірибесіндегі міндеттер мен қиындықтарды саналы сезіне білу, өз қабілеттерінің мүмкіндігін білу [2].

Қазіргі білім саласындағы жаңа формация педагогтеріне қойылатын талаптар мен құзыреттілік моделі жасалуда. Педагогке қойылған талаптарға сәйкес болу үшін педагогтың өзімен жұмыс жасауына тура келеді. Алдымен бұл өзгерістер адамның ойлау стилін өзгертуден бастауды қажет етеді.

«Мен қандаймын?» және «Қандай болуым керек?» деген сұраққа дәйекті жауап алу үшін білім беру жүйесінде қолданылған гуманизмге қарсы бағыттағы технократизм парадигмасының сипатына тоқталып кетейік.

Технократизм адам іс-әрекетін ұйымдастыруда қаталдық (әміршілдік) формасын көздейді және өз атауында тұрғандай механикалық, техногенді сипатқа ие. Механикалық принципті негізге алған автоматтандырылған жүйе адамға дайын жүріс-тұрыс пен ойлау тәсілін қолдануды талап етеді. Бұл ойлау жүйесіне стереотип болып қалыптасып, оның өмір бойына созылады, өйткені адам оның шектеуінен шыға алмайды, бойындағы әмбебап мүмкіндіктерін жүзеге асыра алмайды. Технократия принципін ұстанушылар барлық жағымды қасиеттерді біріктіретін жүріс-тұрыс моделін аз уақыт ішінде адам бойында қалыптастыруды көздейді, бірақ адамның адам ретіндегі құндылығы, өзіндік рухани байлығы, өзін жетілдіру мәселелері назардан тыс қалады. Технократизм парадигмасы адамға нұсқау беру арқылы көптеген шектеулер қояды, ол қоғамға, әлеуметтік топтарға, тіпті кеңестігі мен шығармашылығы жағынан шектейді. Адамзаттың табиғатпен үйлесімді даму мүмкіндігін шектейтін технократизм идеясын сынға алған кеңес философтары В.Соловьев, П.Флоренский, А.Карсавин, С.Булгаков және Н.Бердяев өз еңбектерінде оның адам ойлауын бір сарынды етіп, толыққанды дамуына шектеу қоятынын ашып көрсетті [3].

«Білім ол — күш» деген ұранды басшылыққа алған технократ-оқытушы дайын білімді оқушы бойына қалыптастыруға тырысады, оқушы тарапынан айтылған сын, ұсынылған жаңа бастама, идея технократия парадигмасында қолдау таппайды, өйткені бұл парадигманың саясаты әміршілдік стильде жүзеге асырылады. Және бұл парадигмада қалыптасқан жолдан ауытқуға немесе қателесуге болмайды, себебі техникаға негізделген идеяда қысқа уақытта сандық мақсатқа жету керек, қатенің себебін анықтап және салдарын жоюға, сапаға мән беруге уақыт мүмкіндік бермейді. Әміршілдік жүйе өз бағдарламасын ұсынатындықтан, адамның рухани дамуына, өмірдің мәнін ұғынып, табиғатпен үйлесімді өмір сүруіне де әсер етеді. Дайын сүрлеумен жүруді көздейтін бұл парадигма үшін адамның діни нанымдары, эстетикалық талғамы, құлықтылық қасиеттері, ата-бабадан келе жатқан салт-дәстүрлері мен мәдениеті маңызды емес, тіпті дінді жоққа шығарып, қалыптасқан ұлттық дәстүрді жойып, өз әмірін орындатқыза алады, сөйтіп, адамды автоматтанған іс-әрекеттің құлына айналдырады. Билік және заң үшін қоластындағылардың бір бағытта жүргені, берілген бұйрықтардың уақытылы орындалғаны, ұсынылған модельге сәйкес болуы өте ыңғайлы. Табиғи үйлесімділіктен, сұлулықтан, рухани байлықтан, діни нанымнан айырылған адамда, әлем туралы, өзі туралы бұрмаланған түсініктің қалыптасуына әкеледі.

Адамзатты қалыптасқан осындай жүйенің құрсауынан азат ету бойынша ғалымдардың ой пікірлері өз ұлтының тарихи даму кезеңдеріне байланысты: мысалы, XVIII ғасырда өмір сүрген неміс философтары И.Гете және Ф.Шиллер технократия жағдайында адам тұтастығын қалпына келтіріп, индивидті тұйықталудан құтқарудың түрлі тәсілдерін қарастырды. Ф.Шиллер «әр адам еркіндікте өмір сүруге құқылы, және оған қол жеткізудің бір жолы — рухани сұлулық», — деп санады [4].

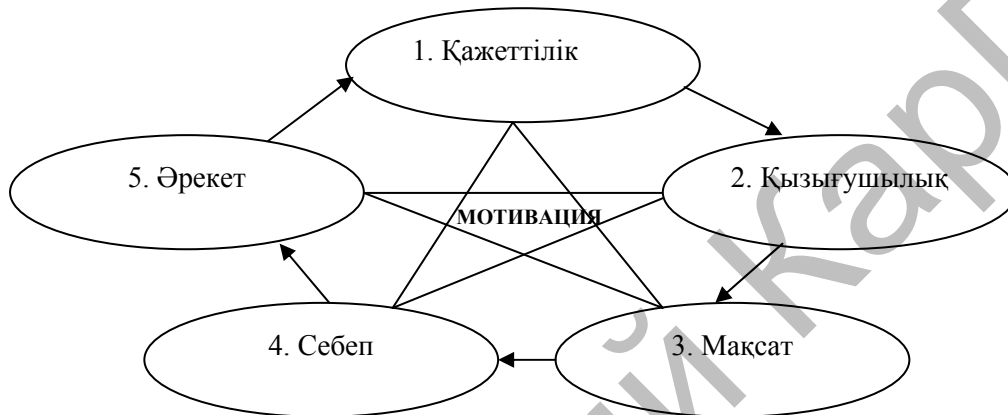
XIX ғасырдың аяғы мен XX ғасырдың басында өмір сүрген кеңес философтары П.Флоренский, В.Соловьев, Л.Карсавин және Ж.Маритен адам тұтастығын сақтауда әмбебап, кіріктілген тұжырымдама ұсынды. Ол дінге негізделген, әлем тарихындағы барлық құндылықтарды біріктіруге қабілетті «интегралды гуманизм» жүйесі болды.

Қайта өрлеу дәуіріндегі гуманистік ойлар: «гуманизм» терминін (лат. *humanitas* — адамшылық) қолданды, яғни *humanitos* — адамның тәрбиесі және білімі, оның жоғарғы дәрежеге жетуіне мүмкіндік туғызу деген мағынаны білдіреді. Гуманизм қайта өркендеу дәуірінде дін мен феодализм құрсауынан адам баласын босатып, еркіндікке жетелеуді мақсат еткен әлеуметтік қозғалыс. Гуманизм адамзат және барлық басқа болмыс бастауларынан адамзаттың жоғары тұратындығын білдіреді.

Дамушы мемлекет ретінде бізде технократизмді басшылыққа алған саясатты бастан өткердік, демократиялы елде өмір сүріп жатқандықтан, оқытушылардың әміршілдік принципін басшылыққа алуы тәрбиеленушілермен қарым-қатынаста қарама-қайшылық тудырып, қақтығысты жағдайлардың туындауына мүмкіндік береді. Сондықтан гуманистік парадигманы жүзеге асыруға психологиялық тұрғыда дайын болу үшін А.Маслоудың «Гуманистік психология» теориясымен танысып көрелік.

«Гуманистік психология» теориясы психологиялық дені сау, өз дамуының шегіне жететін, өзін өзектендіре алатын үйлесімді тұлғаның қалыптасуын көздейді және оның негізгі ұстанымы әр адамды біріккен, әмбебап, ұйымдасқан тұтастық ретінде қарау. Гуманизм теориясы бойынша, «адам тағдырына деген жауапкершілікті өз қолына алып, ұсынылған мүмкіндіктердің арасынан еркін таңдау жасай отырып, өмір бойы өзін жетілдіруге тырысуы қажет» деп түсінген американ психологы А.Маслоу әр адамның толысуына және өзін өзі жетілдіруге деген потенциалды мүмкіндіктері бар деп көрсетеді. Адамның өзін жетілдіруінде мотивация ықпалының басым екенін айтады [5].

Мотивация — адамды әрекет жасауға итермелейтін, оның жүріс-тұрысын басқаратын, бағыттылығы мен белсенділігін анықтайтын және өз қажеттілігін қанағаттандыруға деген қабілеті. «Мотивация» ұғымының толық мазмұны ашылу үшін, оның құрылымдарының сатылап орындалуы шарт (1-сур.).

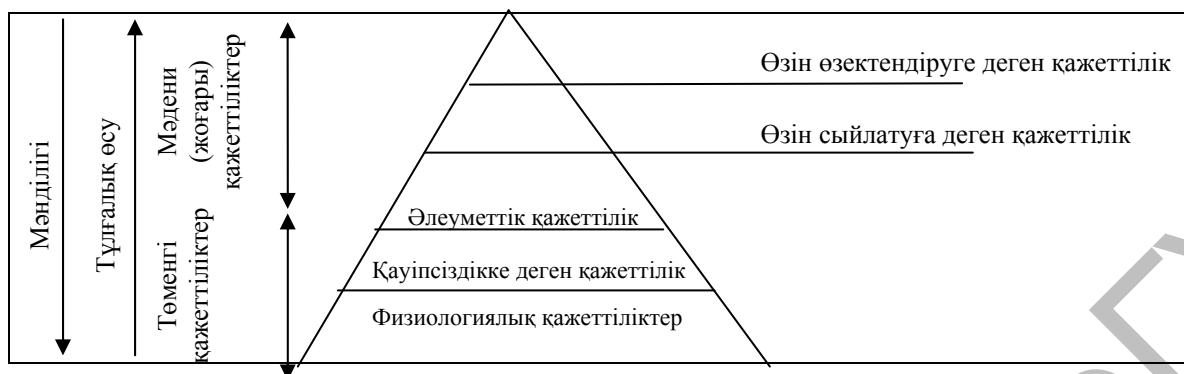
1-сурет. Мотивация құрылымы

Мотивация құрылымының қадам бойынша іске асырылуын оқушының танымдық мотивация бойынша түсіндіретін болсақ, баланың оқуға деген мотивациясын арттыруда, алдымен, оның сабаққа деген қызығушылығын ояту; қызығушылық болған жағдайда баланың саналы түрде оқуға, тануға деген өзіндік қажеттілігі пайда болады; осыдан келіп бала білім алуға байланысты өзіндік мақсатын қояды (мақсатты бала өзі қоюы қажет); ал мотив адамды әрекет жасауға итермелейтін ішкі күші деп түсінсек, бұл жерде баланың оқу мақсатына сәйкес өз әрекетін ұйымдастыруы жатады (үй тапсырмасы, таңертең сабаққа тұру деген әрекеттерді ата-ананың нұсқауымен емес, өздігімен жасауы); әрекет дегеніміз — мақсатқа жету барысында қолданылатын амалдар мен тәсілдер. Осы тізбек ретімен орындалып шыққанда мақсатқа қол жеткізу және қажеттілік пен қызығушылықтың қанағаттандырылуы және баланың оқу мотивациясының қалыптасқандығы туралы айта аламыз. Қорыта айтқанда, жаңа формация педагогы үшін гуманизм принципіне сәйкес мақсат қойып, соған қол жеткізуде ішкі мотивінің болуы өте маңызды.

Адам қажеттілігі иерархиялық сипатқа ие болғандықтан, төменгі қажеттіліктер қанағаттандырылмайынша, жоғары қажеттіліктерді өтеуге деген мотивациялардың мәні маңызды бола бермейді. Себебі төменгі қажеттіліктер қанағаттандырылған жағдайда өз маңыздылықтарын жояды да жоғары қажеттіліктерді қанағаттандыруға деген мотивация пайда болады. Өмірдің мәнін түсінуге тырысу арқылы адам өз қабілеттері мен мүмкіндіктерін пайдалана отырып өзін дамытуға талпынып, тұлға дамуының жоғарғы кезеңі — өзін жүзеге асыру кезеңіне өтеді.

Тұлғаның жоғарғы қажеттілігі болып табылатын өзін-өзі өзектендіруге деген қажеттілігі, яғни адам өз табиғатынан кім бола алады сол салада өзін өзектендіруі, өзінің потенциалды мүмкіндіктерінің жоғарғы шыңына жетуі. Қандай мамандық саласы болмасын адамның өзін өзектендіруіне негіз бола алады, сол кәсіпті терең игеріп, сапалы орындау арқылы да жоғары қажеттіліктерін қанағаттандыруға болады. Кейде адамдар өз әлеуметін түсінбей, оны жетілдіруді маңызды деп ойлай бермейді, себебі өз мүмкіндігі мен қабілеттеріне күмәнданады, ал өзін-өзі өзектендіру тәуекелге бел байлаумен, сыртқы күшке қарсы күресумен байланысты болғандықтан, қауіпсіздікке деген қажеттілікті қанағаттандыруды қолайлы санайды. А.Маслоудың қажеттіліктер пирамидасы бойынша бойымыздағы психологиялық түйінді анықтап, сонымен жұмыс жасау арқылы дамуың келесі кезеңіне өтеміз.

Ал мақсат қоюға негіз болатын қажеттілік мәселесі де А.Маслоу теориясынан тыс қалмаған, ол қажеттіліктер иерархиясын (пирамидасын) төмендегідей көрсеткен (2-сур.).

2-сурет. Қажеттіліктер иерархиясы (А.Маслоу)

Егер бұл суретті талдайтын болсақ, адамға табиғатынан берілген физиологиялық қажеттілік (тамақтану, тыныс алу, ұйықтау, сексуалды қажеттіліктер) базалық қажеттілік ретінде бірінші кезеңге алынады. Екінші кезеңге қорғануға деген қажеттілік (материалдық, тұрмыстық қажеттіліктер, денсаулығын сақтау, өмірінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету). Төменгі қажеттіліктер қанағаттандырылған жағдайда үшінші кезеңге әлеуметтік қажеттіліктер (қарым-қатынасқа түсу арқылы отбасына, досқа, махаббатқа деген қажеттіліктер) келеді. Төртінші кезеңге өзін сыйлатуға деген, өз ортасында белгілі бір беделге ие болуға деген қажеттіліктерді жатқызады. Бесінші кезеңге, әрі қажеттіліктердің ең биік шыңы — адамның өзін жүзеге асыруға, өзін өзектендіруге деген қажеттіліктерін жатқызады [6].

А.Маслоу зерттеулері бойынша өзін өзектендірген адамдар саны өте аз болып келеді екен, оның себебін төмендегідей көрсетеді:

- төменгі және жоғарғы мотивацияны қанағаттандыруға кедергі келтіретін әлеуметтік жағдайдың әсері;
- өз мүмкіндіктерін бағаламау, өз қабілетіне күмәндану, сәттілікке деген қорқыныш адамның өзін жетілдіруіне кедергі келтіреді;
- қауіпсіздікке деген қажеттіліктің жоғары болуы адамның өзгеруіне, өсуіне, жетілуіне кедергі келтіреді, өйткені оның салдары тәуекелге, қателесуге, қобалжуға әкелуі мүмкін [5; 72].

Жалпы жоғарғы қажеттіліктердің қанағаттандырылмауын адам аңғармауы мүмкін және оны жүзеге асыруға деген ниеті де саналы бола бермейді, дегенмен, адамның өсуіне кедергі келтіріп, психологиялық денсаулығына әсер етуі мүмкін (апатия, депрессия; адамдарды, өмірді жақсы көрмеу; бүгінгі күнмен өмір сүру; әлемде болып жатқандарға, жаңа ақпараттарға қызығушылық танытпау; өшпенділік, жек көру, эгоизм; бір нәрсеге қол жеткізуге тырыспау; өмірдің мәнін жоғалту; нашақорлыққа, ішімдікке әуестену).

А.Маслоу өзін өзектендірудің бірнеше жолдарын төмендегідей көрсетеді:

- өзімізде және бізді қоршаған ортада болып жатқандарды саналы түрде аңғара білу;
- түрлі мәселелерді шешкенде белгілі таныс шешімдерден гөрі, жаңа жолдарды қарастыруға тырысу;
- жағдаятқа деген өзіндік қатынасын қалыптастыру, шешім қабылдауда өзгелердің пікірі мен көзқарасынан тәуелсіз болу;
- шыншылдық және жауапкершілікті өз қолына алу;
- өз инстинкті мен пікіріне сеніп, соған сәйкес әрекет ету (кәсіп таңдауда, өмірлік жар таңдауда, тамақтану режимі және т.б.);
- өз қабілеттерін өзіне ұнайтын іс-әрекет түріне бағыттау арқылы дамыту;
- өзін өзектендірудегі өтпелі кезең — адам жан тәнімен берілген жағдайда тұтас әлеммен үйлесімде болғанда, ойы айқын және нақты болады, әлемге деген көзқарасы өзгеріп, өзі содан шабыт алады;

- өзін өзектендірудегі келесі қадам — өзіндегі «психологиялық қорғаныстарды» анықтау (проекция, рационализация, ойдан шығарып тастау, идентификация және т.б.) және оны бұзу;
- өзін өзектендіру қажеттіліктерін қанағаттандыру, өмірдің мәнін түсіну және өзін жетілдірудегі өзінің мәнін жүзеге асыру [7].

А.Маслоу бойынша, адамда бұл қажеттіліктер кезеңмен орындалуы қажет. Мысалы, төменгі қажеттіліктер қанағаттандырылса, адамның тамағы тоқ, отбасы бар, материалдық қамтамасыз етілген болса да бұл толық бақытқа қол жеткізуге мүмкіндік бермейді.

Төменгі қажеттіліктерді адам алдымен маңызын түсініп айтарлықтай қанағаттандырған жағдайда жоғары қажеттіліктерді өтеу үшін жүріс-тұрысында мотивация пайда болады. Сонымен физиологиялық қажеттіліктер қанағаттандырылғанда қауіпсіздікке деген қажеттіліктер туындайды. Осылайша төменгі қажеттіліктерді қанағаттандыру негізінде қарым-қатынасқа деген, мамандықты игеруге, өзінің шағын ортасына деген қажеттіліктер пайда болады. А.Маслоу адамдардың өз идеалына қол жеткізу үшін өмірлік қажеттіліктерін құрбан етуге баратындықтарында жоққа шығармайды (аштық жариялау, өз өмірін қию), ал кейбір адамдарда махаббатқа, отбасына деген қажеттіліктен гөрі, карьера жасау қажеттіліктерін жүзеге асыруы мүмкін. А.Маслоу бойынша, адам орта есеппен физиологиялық қажеттілігін 85 %, қауіпсіздікке деген қажеттілігін 50 %, өзін сыйлатуға деген қажеттілігін 40 %, ал өзін өзектендіруге деген қажеттілігін 10 % қанағаттандырады деп болжайды [7].

Сонымен аталған парадигмаларды салыстыра отырып өз іс-әрекетімізде қандай басымдықты ұстанып жүргенімізді саралауға болады. Яғни гуманистік парадигманы басшылыққа алуда педагог өз бойына ізгілікті қасиеттерді қалыптастыра отырып, оқушылардың толыққанды, үйлесімді дамуына жағдай жасайды.

Бүгінгі күннің негізгі міндеті — білім беру жүйесін дамыту парадигмасының «баршаға білім беруден — таңдау бойынша білім беруге» ауысуы болып табылады. Ол Қазақстан Республикасы жариялаған білім беру басымдығында, «Жалпыға білім беру» моделінен «әр адамға білім беру» моделіне көшуге негізделген.

Ұстаз шәкіртінің білім алуға деген құштарлығын тудыра алмаса, оның ынтасы, пәнге қызығушылығы қалыптаспайды. Білім беруде оқушы өзі ізденіп жаңа тақырыпты өз бетінше оқып, түсініп, сыныптастарымен ой бөліссе, өз білгенін көпшілікке жүйелі түрде жеткізе алса, онда ұстаз нәтижеге қол жеткізгені. Оқушының білім алуға, ізденуге деген жауапкершілігі артқан сайын мұғалімнің міндеті мүлде өзгеріп, ол шәкіртімен пікірлесетін, олардың білгенін саралап, қиналған тұстарына кеңес беретін бағыт берушіге айналуы керек. Жаңаша білім беруде педагог өз бойында ізгілік принциптерін меңгерумен қатар, шығармашылықпен жұмыс істеп, жаңалыққа ұмтылып, оқытудың жаңа технологияларын шебер меңгергенде ғана білімі мен білігі жоғары маман бола алады. Педагог әр сабағын мақсат көздеп, проблемалық ситуациялар бере отырып, оқушының ойлануына, шығармашылық қабілетінің шыңдалуына жағдай жасайды. Таңдаған мамандық саласында жоғары жетістіктерге қол жеткізіп, заман талабына сай бейімделе білу адамнан икемділікті де талап етеді. Ал өзгерістерге тез бейімделу үшін ойлаудың шаблонды түрінен гөрі икемді болуы қажет.

Кәсіби шеберліктің жоғарғы шегі — шығармашылық жұмыс. Анықтамасына тоқталсақ, шығармашылық — бұл теорияны практикамен шебер ұштастыру, оқу-тәрбие проблемаларын жоғары біліктілікпен шешу, белгілі бір бақылау, зерттеу жүргізу. А.Маслоудың гуманистік психология теориясы бойынша өзін сыйлата білу және өзін өзектендіре білуге деген жоғары қажеттіліктерді қанағаттандырумен сәйкес келеді. Шығармашылық іс-әрекетке қойылатын талаптар:

- мақсат көздеу, оған жетуде белгілі бір тақырыппен айналысу;
- оқытудың, тәрбиелеудің және дамытудың технологияларын, әдіс-тәсілдерін кеңінен оқып үйрену, меңгеру;
- ғылыми ойларды, озық педагогикалық іс-тәжірибелерді, білім беру технологияларын, әдіс-тәсілдерді мектеп практикасына, оқу-тәрбие үрдісіне кеңінен енгізуде белгілі бір зерттеуден (эксперимент) өткізу;
- кезіккен проблемаларды шешуде білім, білік, дағдыны жүзеге асыру;
- жүргізілетін жұмыстардың нәтижесін талдап, мониторинг жүргізу;
- алынған қорытындыны баспаға шығару, тәжірибе тарату.

Білім сапасы білім, іскерлік, дағды негіздерінен тұрады: берілетін теориялық білімнің оқушы мүмкіндігі мен жас ерекшелігіне сәйкес жүйелі болуы, оқушының алған білімді практикада қолдану арқылы оны дағдыға айналдыруы. Сапалы білім осы үш негізді педагогикалық ұжымдағы әрбір

мұғалім қамтамасыз еткен жағдайда жүзеге асады. Ол үшін оқушының танымдық мотивациясына назар аударып, білімге деген қызығушылығымен, қажеттілігін қалыптастыру ең маңызды бастама болып табылады. Берілген білімді оқушы өз әрекетінде диагностикалап, өзін-өзі бағалап, өз іс-әрекетін мақсатқа сәйкес жоспарлап жүзеге асыру арқылы кемшіліктері мен оқшылықтарын анықтап дер кезінде түзетулер енгізсе, тиімді нәтижеге қол жеткізе алады. Нәтижеге бағыттала жұмыс жасауда ізгілікті педагог жұмысын жүйелі ұйымдастыру үшін білім беру саясатының мақсатына сәйкес, мектеп мақсатын ескере отырып, өз пәнінің мақсатын қояды. Себебі оқушылардың білім, білік және дағды деңгейі, пәндердің оқытылу жағдайы үнемі бақылауда болып, оқушы біліміне кешенді диагностика жүргізіп, алынған нәтижелерге үнемі талдау жасалған жағдайда педагогтың өз іс-әрекетіне деген жауапкершілігі артады. Оқыту үрдісінде алынған нәтиже бастапқыдағы мақсатқа сәйкес келсе, яғни, білімнің сапасы үнемі бағаланып, алынған нәтиже мен күтілген нәтиже өлшеніп отыратын мониторинг жүргізіліп отырса, оқушы бойында қалыптасып жатқан білім, білік, дағдының көзделген мақсатқа сай болуы немесе ауытқуын көре аламыз. Мониторинг қорытындысы арқылы педагогте, оқушы да өз әрекеттеріндегі кемшіліктер түзеліп, айырымдар анықталады. Осы әрекеттер үнемі жүргізілген жағдайда педагогтар мен оқушылардың танымдық мотивациясы артады және нәтижеге бағытталған іс-әрекет жүзеге асады.

Білім берудегі гуманистік парадигманы жүзеге асырудың психологиялық аспектілерін ескере отырып ізгілікті қасиеттерді бойына сіңірген педагогикалық ұжым, білім беру мекемесінде гуманистік орта құру арқылы өзін және өзгені сыйлап, құрметтей алатын, ойын еркін жеткізе алатын, стандарттан тыс ойлауға қабілетті, өзімен және қоршаған ортамен үйлесімді өмір сүретін, толыққанды тұлғаның тәрбиеленуіне ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі

- 1 «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңы. — 2007. — 27 шілде. — № 319. // [ЭР]. Қолжетімділік тәртібі: www.zakon.kz
- 2 Бердяев Н.А. Смысл истории. — 3-е изд. — М.: Мысль, 2000. — С. 45.
- 3 Гуревич П.С. Новая технократическая волна на Западе. — 3-е изд. — М.: Прогресс, 1999. — С. 109.
- 4 Суркова Л.В. Технократизм: социокультурный феномен. — 2-е изд. — М.: Изд-во МГОУ, 1992. — С. 15.
- 5 Мэмфорд Л. Миф машины // Вестн. Москов. гос. ун-та. — 2001. — Т. 7. — № 1.
- 6 [ЭР]. Қолжетімділік тәртібі: <http://ru.wikipedia.org/wiki> (дата обращения 12.11.2008).
- 7 [ЭР]. Қолжетімділік тәртібі: <http://pro-psychology.ru/sovremennye-psichologicheskie-teorii> (дата обращения 12.11.2008).

М.М.Тусупова

Психологические аспекты реализации образовательной гуманистической парадигмы

В статье рассмотрены психологические аспекты реализации гуманистической парадигмы, которая указана в Законе РК «Об образовании». Даны сравнительные характеристики гуманистическим и технократическим парадигмам, применяемым в сфере образования. Раскрыты психологические особенности формирования субъект-субъектных отношений педагога и учащегося в учебном процессе, который является актуальной проблемой, стоящей перед педагогической наукой. Указана взаимосвязь образовательной гуманистической парадигмы с теорией А.Маслоу «Гуманистическая психология» — главным принципом, лежащим в основе организации мотивации человека. Отмечено, что чем выше человек может подняться в этой иерархии, тем большую индивидуальность, человеческие качества и психическое здоровье он продемонстрирует.

М.М.Тусупова

Psychological aspects of realization of educational humanistic paradigm

The psychological aspects of realization of humanistic paradigm are examined in the article, that is indicated in Law «On education» of PK, given comparative descriptions to the humanistic and technocracy paradigms applied in the field of education. The psychological features of forming of subject- subject relations of teacher are exposed and student in an educational process, which is by the issue of the day, standing before pedagogical science. And also are educational relationship with the theory of humanistic paradigm A.Maslow «Humanistic Psychology», which is the main principle underlying the organization of human motivation, and the higher a person can rise in the hierarchy, the more individuality, human qualities and mental health it will demonstrate.

References

- 1 Republic Kazakhstan «On education» Law, 319, 2007, July, 27 // [ER]. Access mode: www.zakon.kz
- 2 Berdyayev N.A. *Sense of history. It is a 3th publ.*, Moscow, 2000, p. 45.
- 3 Gurevich P.S. *The New technocracy wave in the west*, Moscow: Progress, 1999, p. 104.
- 4 Surcova L.V. *Technocracy the sociocultural phenomenon*, Mosco: Publ. MGOU, 1992, p. 15.
- 5 Memford JI. *Announcer MGU*, 2001, 7, 1.
- 6 [ER]. Access mode: <http://ru.wikipedia.org/wiki>, p. 18.
- 7 [ER]. Access mode: <http://pro-psixology.ru/sovremennye-psixologicheskie-teorii>